

ԽԱՉԱԿՐԱՅ ԱՐՇԱԽԱՆՔՆ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՎՐԱՅ

Ե Ի

ՎԵՐՋՆՈՅՍ ՆԵՐՔԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

ԵՏԵԻԵԱԼ, օրն՝ երբ փայլուն արեւելից կողմանէն
Բացուեցան արեգական առջեւ զըմներն սսկէջող,
Շեփորաց, թմբուկներու զոչիւնն հընչեց սրտառոյ,
Ազդարար խրախուսական չըւոյ ամէն զինուորի:

Ոչ այնքան բաղցրահեշտ կու զայ բոմբիւնն ամպագոչ
Տապախարշ օրեր՝ երկրին անձրեւի յոյս պարզեւիչ,
Որքան մեծ ուրախութեամբ վայրագ ամբոխն այն զօրաց՝
Լըսեց պատերազմի փողերու ձայնն ահաւոր:

72. Շուտով իւրաքանչիւր որ եռանդեամբ ըզձաւտ՝
Կը ծածկէ իւր անդամները սովորեալ զրահներով,
Շուտով տապարէզ կ'ելլէ՝ սա կարգին զինավառ,
Շուտով իւր զօրագլուխին մօտ ամէն մարդ կը դիմէ.
Եւ կարգի զըրուած բանակն ամբողջ՝ իրար միացած՝
Կը պարզեն զրօշներն հոգմոց զեմ՝ ծալ ի ծալ ծածանմամբ.
Իսկ մեծ և արբունի վառին վըրան վեհափայլ
Յաղթական խաչին նըշանն երկնատարած կը բացուի:

73. Արեւն ալ՝ որ երկնից ասպարիզին մէջ յառաջ
Խաղալով՝ միշտ վեր ի վեր կը բարձրանայ լուսացող,
Ճանաչեցնէր շողացնելով զէնքերու զեմ՝ կը ցայտէ
Դողգոջուն և պայծառ բիւր ակնախրախտ բոց, փայլակ.
Օրն ամբողջ կարծես բռնկած կ'այրի հրաշէկ կայծերով,
Լոյս փողփողելով իբրեւ հըրդեհ վերնացող.
Եւ ձիոց խոխոզ խրրիւնջը, շաշխնը զինուոց և զրահից
Զուգախառնը զզորգմամբ՝ երկին ամբողջ կը խլացնեն:

74. Սպարապետն՝ իւր բանակն ապահովել ուղելով
Թըշնամայն գաղանդորդայթ հազար ու մէկ դաւերէն,
Բազմաթիւ թեթեւազէն ձիւորներ կը զըրկէ
Կանխապէս լըրտեսելու երկրին ու չորս կողմերին:
Ի սկզբուն ուղարկած էր ոռահվիրայ զունդն յառաջ՝
Իրիւրացաց պատրաստելու ճանապարհին խորտուրբոս,
Փոռ տեղուանքը լեցնելու, զառիթներն հարթելու,
Արդիւրած փակուած անցքերն ընդարձակել ու բանալ:

- 75 . Ոչ ամբողջ հեթանոսը միահամուտ հաւարւած ,
 Ոչ պարկոպ շրջապատ մեծամեծ խոր խրամներով ,
 Ոչ հեղեղ ահեղատառտ , ոչ հըսկայ լեռ բարձրաբերձ ,
 Ոչ թաւուտ անտառ՝ կարող են բնվայրին արգիլել :
 Այսպէս զեռերուն երբեմն է վեհ թաղաւորն ,
 Երբ կարգէ զուրս զոտարով փրբոցուողց զայրացմամբ
 Ահսկ աւերածի գեղու վիժէ ափանց վրայ ,
 Զըկայ բան մի՝ որ երբեք յանդըն՝ իւր գէմը կրարել :
- 76 . Միայն Տրիպոլեայ արքայն՝ ամուր պարբոսօր
 Ամբարւած զանձեր ու զէնք եւ զհնուարներ սննելով ,
 Դաւել թէ զանդպեղ տար փռանկայ խիտ վաշտերուն .
 Բայց վախճաւ յանդընութեամբ պատերազմի զբոլոքելու .
 Դեռապաններ ու շատ մ՝ բնծայ զբրկեց , առաւ սըրտերնին .
 Սիրալիր բնդունեցաւ իւր պետութեան մէջ զլրերնը ,
 Դաշինք եւ պայման խաղաղութեան հաստատեց՝
 Բարեպաշտն կոփրեղի կամայն ու ըզձից համաձայն :
- 77 . Հոս՝ Սէիր լեռնէն , որ բարձր եւ վեհազոյն կը բազմի
 Քաղաքին մերձակայ արեւելից կողմանէն ,
 Բաղմագունց Քրիստոսնէից ամբոխ իջան զէպ ի զաշան ,
 Ամեն հասակէ խառն , արբ եւ կանայք միախումբ ,
 Բնծաներ բերելով առ յաղթական Քրիստոսնեայն .
 Կը զմայլէին՝ զեռերով զերնն եւ իւր հետ խօսելով ,
 Հիտարանչ՝ կը զըննէին պանդըխտելոց զէնքն ու զարդ .
 Աստաղմէ կոփրեղ բնտրեց հաւատարիմ՝ ուղեցոյց :
- 78 . Միշտ ուղիղ ճանապարհով՝ ծովուն ալեայ մերձաւոր՝
 Յառաջ կը վարէ կոփրեղ զօրքերն անդադար ,
 Գիտնալով որ զաշնակեց նաւատորմիցն ալ նոյնպէս
 Ափնածիր եղբրը շուրջ բերելով՝ ման միշտ կու գայ .
 Ուսկից ողջ բանակն՝ ամէն կարեւոր զէնք ու կազմածք
 Կընդունի առատաբար , եւ բովանդակ արմբաբերն
 Ամբողջ Յունաստանի կըզգիւր իրեն կը հընձնն ,
 Եւ ժայռուան Սկիւռա իրեն կըթէ այգիքն եւ կրեաւ .
- 79 . Կը հեծէ մերձակայ ծովն՝ ահեղ եւ բարձր նաւուց
 Ծանրութեան ներքեւ , ինչպէս նաեւ թեթեւ նաւակաց ,
 Այնքան խիտ առ խիտ՝ որ ալ ահօս անվրտանդ
 Միջերկրեայ ծովուն երես Սարակիսոսը չեն զըծեր .
 Զի բաց ի Գէորգի եւ Մարիոսի զինամուտ
 Վնեռեան եւ Լիզուրեայց ծովափներէ բերուածն ,
 Ուրիշներ ալ Սնդիա եւ Փռանիկա եւ Հուլանդը ,
 Ուրիշներ ալ ուղարկած է Սիկիլիա բարերեր :
- 80 . Այս ամէնքն ալ՝ որ իւրար հետ միացած են բոլոր
 Ամբաղինդ կապելով՝ միակ կամբով համամիտ ,
 Առատ եւ տկաղձուն պաշար ամէն ծովեզրէ
 Համբարած են՝ կարեւոր ցամաքային վաշտերուն .
 Որբ ազատ եւ առանց պաշտպանութեան թըշնամեց
 Գըռնելով սահմանին վըրան եղած անցք ամէն ,

- կը վազեն արագ արագ սրաշաւ յառաջ դիմելով
Դեպ ի այն տեղ՝ ուր ֆրիստոս բաշեց մահուան չարչարանքն ։
- 81 . Բայց համբաւն յառաջընթաց կանխիկ հասեր է արագ,
Լրաբեր ճըշմարտախօս ազադակաց և ստեղծ,
Չայնելով՝ որ յազմական բանակն ամբողջ միահայլ
Երջանիկ կերպով յառաջ կու գայ, չունի իւր արգելք,
Թէ՛ սրչափ են վաշտերն և ինչպիսի կը զրուցէ,
Կը պատմէ զըլիսաւոր բաջաց անունն ու արուժիւնն ,
Եւ ամէն մէկուն պարծանքն, և ահաւոր իւր գէմբով՝
Կորուստ կը սպառնայ բըռնաւորաց Սիովիի :
- 82 . Չարիքի մ' ըսպանելըն չարագոյն է գուցէ
Քան թէ նոյն իսկ վերահաս ներկայ չարիք մ' ըստուգիւ .
Լարուած և ուշադիր են ամէն միայր և ախանջ
Ո՛ր և է անտարբեր անգամ հոգմոց ստափման ,
Եւ զազանի շըշընկոց մի ներս ու զուրս սողալով՝
Ման կու գայ զաշտերուն և սըղալից բաղբին մէջ :
Իսկ ամէն այդ մերձակայ վտանգաց առջեւ ծեր արքայն
Իւր տարտամ մըտքին մէջ զարն խորհուրդներ կը յղանայ :
- 83 . Ալազին է անուն թագաւորին, որ կ'ապրի
Անդապար հոգեբով՝ նոր տէր եղած այն պետութեան .
Ինքն անգուժ բընովքեան տէր, բայց իւր վայրագ միտքն անզուսպ
Մեղմած են արգէն հասուն տարիք ծերութեան :
Երբ լըսեց թէ լատինք խորհուրդ ըրած են՝ կու գան
Իւր բաղբին պարբոսաց դէմ՝ յարձակմամբ տիրելու ,
Հին վախին վրայ նորանոր ալ կասկածներ աւելցուց ,
Որով ահ կու տան իրեն թէ՛ թըշնամիք, թէ՛ հպատակք :
- 84 . Թեւեւտ խառըն մի և նոյն բաղաբին մէջ են բնակած
Երկու զանազան հաւատքներով ժողովուրդք ,
Եւ տրկար սակաւաթիւ մասն ի ֆրիստոս կը հաւատայ ,
Իսկ մեծ և զօրաւոր կողմն ըզՄահմա զաւանի ,
Բայց երբ որ թագաւորն իշխեց Սիովի լերան վրայ ,
Եւ այնտեղ իւր աթոռն ամրացնելու ձեռք զարկաւ ,
Թեթեւցուց հասարակաց տուրքերն իրեն կրօնակցաց
Եւ խեղճ բրիտանիէն վըզին զանոնք ծանրացուց :
85 . Այս մըտածութիւնս իւր վայրագ բարբն ընդարայ ,
Որ տարեաց բեռնն ներքեւ ընդարմացած պաղած էր ,
Չայրազին զըրգոնելով կ'արծարծէ այնքան սառտիկ՝
Որ ուրիշ անգամներէն էել արեան կը ծարւի :
Այսպէս ամառուան շոգին՝ զազան կը զոռնայ
Այն՝ որ ցուրտ ժամանակ անմեղուկ օձ կ'երեւի .
Այսպէս բնտանի առիւծ, մ' իւր հին կատաղի
Բնածին բարբը կ'անու՝ թէ մէկն իրեն վընաս տայ :
86 . Կը տեսնեմ, կ'ըսէր, յայտնի նըշաններ նոր ցընծովքեան
Անհաւատ այս սինյութոր ամբոխին մէջ տարածուած .
Իրեն միայնակ՝ հասարակաց վտանգն է շահ ,
Ամենուն ոգբոց մէջ՝ ինքն է՝ որ կ'արծես կը խընտայ .

- Եւ կամ, ի գիտէ, հիմայ ինչպիսի նենդ ու դարան
Զիս բազմանելու կը խոճոճէ մըտքին մէջ,
Եւ կամ ինչպէս թրջնամուտս՝ որ համակցեն է իրեն՝
Քաղաքին զըններն հնարքով ծածուկ բանալ կարենայ:
87. Բայց ոչ, պիտի չընէ. իսր ամպարիշտ այս մըտաց
Առջինն անկրօն՝ լիպի զիւր կը հանեմ.
Կը սպաննեմ, չարաշար տանջանքներու կը մասնեմ,
Դեռ իրենց մօր արգանդին մէջ արդարնին կը ֆարգեմ.
Տուններին ու տաճարնին ամբողջ բոցի մէջ կ'այրեմ.
Թող ասոնք արժանաւոր խաղցի ըլլան մեռելոց,
Եւ այն սըրբազան Գերեզմանին վրան իրենց
Ուխտ ըրած ժամանակնին՝ նախ բահանայք կը զոհեմ:
88. Այսպէս ամբարիշտն իսր սըրբին մէջ կ'որոճէ,
Սակայն միտքն այս զըմբողջի խորհրդոց չի հեռուիր.
Բայց իսր անմեղներուն համար շնորհած այդ ներսումն՝
Արդիւնք է վատասիրտ հոգւոյ և ոչ զըթուլման.
Զի թէ մէկ զիւն սարսափն ի գաճուլթին կը մըղէ,
Սակայն միտ կողմէն զօրեղ կռակած մը զինք կը սանձէ.
Կը վախնայ բոլորովին հաշտութեան թեքը խըզել,
Իսր զեմ խիտ զըրգելով այսպէս թրջնամեաց զէնքն յաղթող:
89. Զարագործն այն իսր անմիտ զայրայթն այսկերպ կը մեղմէ.
Մանաւանդ թէ զայն ուրիշ կողմ կը շըրջէ թափելու.
Գիւղական խըրճիթներն հիմնայաւան կը բանդէ,
Մըշակուած տեղերն ամբողջ կու տայ ճարակ հըրդեհի.
Բնաւ տեղ մը չի թողուր շէն անարատ կամ կանգուն,
Որ շըլլայ թէ Փռանկը ուտեալ զըսնեն իրենց ու օթեւան.
Պըզտորել կու տայ ամէն աղբիւր, առուակ և գետեր,
Եւ անոց վըճիտ ալեաց՝ կը խոռնէ թոյն մահաւորի:
90. Մնողորմ իսր խրատութեամբ հանդերձ՝ ըզզոյշ է սակայն.
Զէ անհոգ ամբապընդել Երուսաղէմն անդադար.
Զօրաւոր էր առաջուց արդէն երեք կողմանէն,
Հիւսիսէն միայն էր բիշ մ'անապահով զիրբի մէջ.
Բայց ներկայ արշաւանքին կռակածն հազիւ թէ հասաւ՝
Բարձրաբերձ պարիսպներով այն տըկար մասն ամրացուց.
Եւ արագ արագ այնտեղ բաղարին մէջ ժողովեց
Վարձկան և հըզատակ մարդկանց ամբաւ բազմութիւն:

